

Ilona Mrówka

Protokoły Komisji Szkolnej Komitetu Obywatelskiego w Kamiennej z lat 1917–1926

Z Dziejów Regionu i Miasta : rocznik Oddziału Polskiego Towarzystwa
Historycznego w Skarżysku-Kamiennej 3, 151-162

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Materiały

Ilona Mrówka
Skarżysko-Kamienna

Protokoły Komisji Szkolnej Komitetu Obywatelskiego w Kamiennej z lat 1917–1926

Prezentowana Księga Protokołów posiedzeń Komisji Szkolnej Komitetu Obywatelskiego w Kamiennej¹ jest niezwykle cennym źródłem do poznania odradzającej się polskiej oświaty po rozbiorach oraz w czasie pierwszych lat istnienia niepodległego bytu państwowego. Była dziełem ludzi związanych z istniejącym od 1914 r. Komitetem Obywatelskim, który miał charakter polskiej instytucji samorządowej. Komisja Szkolna, zwana pierwotnie Sekcją Szkolną, od roku 1919 przyjęła nazwę Komisji Gimnazjalnej. Głównym jej celem było zakładanie i prowadzenie szkół w Kamiennej. Pierwszym przewodniczącym Komisji Szkolnej był ks. Kazimierz Sykulski², po nim stanowisko prze-

¹ Na temat powstania komisji, jej składu i działalności z wykorzystaniem omawianych źródeł pisał: K. Zemela, *Komisja Szkolna Komitetu Obywatelskiego w Kamiennej 1917–1924*, „Znad Kamiennej”, t. 1, s. 47-66; Zob. T. Wojewoda, *Komisja Szkolna Ziemi Radomskiej w okresie od sierpnia 1915 r. do września 1917 r.*, Biuletyn Kwartalny RTN, t. 34, 1999, z. 2, s. 109-125. O działalności oświatowej ks. Rokosznego – przewodniczącego KSZR zob. T. Wojewoda, *Ksiądz Józef Rokoszny jako pedagog i działacz oświatowy*, [w:] *Ks. Józef Rokoszny (1870–1931) Życie i dzieło*, red. K. Burek, Sandomierz 2003, s. 49-64.

² K. Zemela, *Ks. Kazimierz Sykulski – organizator szkolnictwa średniego w Kamiennej*, [w:] *Życie, dzieło, męczeństwo ks. Kazimierza Sykulskiego*, red. K. Zemela, G. Miernik, Skarżysko-Kamienna 1999, s. 35-54.

jął miejscowy sędzia pokoju Stanisław Zaleski³, a następnie Andrzej Bałtruszajtis⁴. W jej składzie znaleźli się także Wacław Węgrzecki⁵ i Władysław Cichocki. Przez cały czas istnienia komisji jej sekretarzem był wspomniany Bałtruszajtis, protokoły pisane były jego ręką.

Księga znajduje się w zbiorach archiwalnych II Liceum Ogólnokształcącego im. Adama Mickiewicza w Skarżysku Kamiennej, jest formatu 32,8 cm na 20,1 cm, pisana ręcznie, brak marginesów i paginacji. Protokoły liczą 45 stron, potem jest 71 czystych, niezapisanych stron, dwie ostatnie zawierają luźne zapiski, oderwane tematycznie od poprzednich. Z zachowanych protokołów wynika, że między rokiem 1917 a 1936 odbyło się 49 spotkań – w 1917 i 1918 r. po siedem posiedzeń, w 1919 odbyło się osiem spotkań, w 1920 trzy, w 1921 sześć, 1922 trzy, 1923 cztery, między 1924 a 1928 spotykano się raz w roku, w 1929 r. Komisja miała trzy posiedzenia, 1930 dwa, w roku 1932 i 1936 odbyły się jednorazowe posiedzenia, natomiast w 1931 i między 1933 a 1935 r. Komisja nie zebrała się.

Poniżej zaprezentowane są wybrane fragmenty protokołów, najbardziej charakterystyczne i obrazujące działalność Komisji Szkolnej w Kamiennej. Na podstawie pierwszego protokołu Komisji Szkolnej (strony 1–2) można ustalić, czym zajmowała się, jakie były wydatki oraz w jaki sposób próbowała zdobywać brakujące środki finansowe. Znaczną część środków pochłaniały pensje dla pracowników szkolnych, w tym dla nauczycieli, dyrekcji i obsługi. Poza tym obejmowały one utrzymanie lokalu szkolnego, czyli ogrzewanie, oświetlenie, materiały biurowe, czy środki dydaktyczne. Wydatki próbowano rekompensować dochodami, które planowano uzyskać z czesnego uiszczanego przez uczniów, a także licząc na ofiarność dobroczyńców oraz subwencję „Generalnego Gubernatorstwa Wojskowego w Polsce”. Na posiedzeniu Komisji z maja 1917 r. podjęto również kwestię zorganizowania 8-klasowego gimnazjum, którego powstanie wiązało się z kolejnymi

³ M. Stefański, K. Zemela, *Stanisław Zaleski*, [w:] *Skarżyski słownik biograficzny* (dalej: SSB), red. K. Zemela, Skarżysko-Kamienna 2008, s. 272-274.

⁴ K. Zemela, *Andrzej Bałtruszajtis – działacz społeczny i oświatowy*, [w:] *Między Wisłą a Pilicą. Studia i materiały historyczne*, t. 4, red. G. Miernik, Kielce 2003; idem *Andrzej Bałtruszajtis. Rzecz o pionierze skarżyskiej oświaty i orędowniku nadania praw miejskich Kamiennej*, Skarżysko-Kamienna 2005.

⁵ Idem, *Wacław Węgrzecki*, [w:] SSB, s. 255-256.

wydatkami. W związku z tym w protokole widnieje punkt ustalający zwiększenie wpisowego dla poszczególnych klas. Poruszona jest także sprawa lokalu i rozmieszczenia klas.

N I

Posiedzenie Komisji Szkolnej przy Komitecie Obywatelskim w Kamiennej dnia 8/V 1917 r.

1. *Umowa między Komisją Szkolną a Andrzejem Bałtruszajtisem, której punkta ustalono 29/IV 1917, została przyjęta. Umowa ta zostaje dołączona do aktów Kom. Szkolnej.*
2. *Komisja Szkolna wygotowała przewidywane wydatki i dochody na rok szkolny 1916/17*

Wydatki:	1) wynagrodzenie nauczycieli - za lekcje	9300 rb.
	2) " dyrektora szkoły	1200 "
	3) "sekretarza "	180 "
	4) " służby	800 "
	5) Komorne	1200 "
	6) Światło i opał	800 "
	7) Pomoce naukowe	200 "
	8) Druki i materiały kancelaryjne	200 "
	9) Inne wydatki	400 "
	<hr style="width: 100%;"/>	
	Ogółem	14280 rub.
Dochody przewidywane:	1) opłata za naukę	9500
	2) Dochody nadzwyczajne (dobrow. ofiary i przed.)	1500
	3) Niedobór	3280
	<hr style="width: 100%;"/>	
	Ogółem	142800 rb.

Z powodu niedoboru postanowiła Komisja Szkolna udać się o subwencję do C. i K. Generalnego Gubernatorstwa w Lublinie – w tym celu ma udać się do Lublina dyrektor szkoły przedłożyć odpowiednim władzom podanie i wyżej przedstawiony budżet do podpisania przez wszystkich członków Komisji Szkolnej.

3. Z powodu niedoboru w roku szkolnym 1916/1917 i ze względu na przewidywane większe wydatki z racji przekształcenia programu na Gimnazjum 8-kl. postanowiono opłatę za naukę zwiększyć. Komisja Szkolna przy Kom. Obyw. w Kamiennej ustala, że opłata za naukę w Gim. 8-kl. Kom. Obyw. w Kamiennej na rok szkolny 1917/1918 będzie wynosiła: w kl. Wstępnej 36 rb (zamiast 30u), w kl. Iej 60 rb (zamiast 45 rb), w kl. II 75 (zamiast 60 rb), w kl. III 90 rb. (zamiast 60 rb), w kl. IVej 100 rb (zamiast 75) a w kl. V 120 rb (zamiast).
4. W sprawie rozmieszczenia klas na rok szkolny 1917/1918, liczby rozdziałów, ewentualnego przeniesienia kl. wstępnej do gmachu p. Wagner – nie powzięto ostatecznej decyzji.
5. Ponieważ p. Witkowski Józef zaniedbywał lekcyi historyi w szkole ludowej, przeto zaszła potrzeba powierzenia lekcyi historyi p. Zajączkowskiej.
6. Z powodu przekształcenia szkoły na gimnazjum 8-kl.
7. Pieczęć szkolna zostanie odpowiednio zmieniona. Naokoło orła polskiego będzie umieszczony napis: Gimnazjum 8-kl. w Kamiennej. Szkoła Kom. Obyw.

Członkowie Komisji Szkolnej:

A. Bałtruszajtis

Komisja Szkolna borykała się z problemami finansowymi, wydatki stale rosły. Szukała ona rozwiązań, m.in. udało się jej zdać szkółki ludowe Komendzie Powiatowej w Końskich, co zostało zapisane w protokole nr 3 Komisji Szkolnej (strona 3). Deficyt budżetowy ratowano także podwyższając opłaty szkolne dla uczniów, o czym wspomina m.in. protokół nr 4 (strona 3).

N 3

Na posiedzeniu z dnia 25/VI 1917 Komisja Szkolna postanowiła zdać szkółki ludowe Kom. Obyw. w Kamiennej Komendzie Powiatowej w Końskich.

N 4

Na posiedzeniu z dnia 29/8 1917 postanowiła Komisja Szkolna, że opłata roczna za naukę na tok szkolny 1917/18 w kl. IIIej będzie wynosiła 75 rubli rocznie

“ “ IVtej “ “ 90 “ “

“ “ Vtej “ “ 100 “ “

A w pozostałych klasach pozostaje wysokość opłaty ustalona w dniu 8/V 1917.

A. Bałtruszajtis

Istotną częścią polityki finansowej Komisji Szkolnej było ustalanie pensji nauczycieli, tym bardziej, że w miarę upływu czasu liczebność kadry pedagogicznej wzrastała. Ukazuje to protokół nr 5 (strony 3-4), podane sumy są w rublach.

N 5

Na posiedzeniu z dnia 29/IX 1917 Komisja Szkolna ustaliła na rok szkolny 1917/1918 następującą płacę miesięczną nauczycielom i nauczycielkom w Gimnazjum 8-kl. Kom. Obyw.

Ks. Roman Śmiechowski 85 rub

P. Józef Witkowski 80 rub.

P. Karolina Kalinkowska 35 “

“ Franciszek Pietrusiewicz 80 “

“ Stanisława Słoniewska 75 “

“ Marta Bałtruszajtis 100 “

“ Regina Kulesza 70 “

“ Lucjan Goszczyński 75 “

“ Ludwik Vailionis 95 “

“ Witold Milkuszyć 120 “

Na urządzenie kaplicy szkolnej przyznano księdzu prefektowi 15 rub.

W protokole nr 12 widnieje wykaz płac dla nauczycieli gimnazjum podany w koronach oraz sprawozdanie finansowe za rok szkolny 1918-1919, które obrazuje, jakie ponoszono wydatki, skąd czerpano dochody (strony 10-13).

N 12

Na posiedzeniu z dnia 30 IX 1918 zostały ustalone pensje dla nauczycieli gimnazjum w Kamiennej w następującej wysokości:

	kor.	
A. Bałtruszajtis za kierow. i za lekcje	1050	Miesięcznie (za kierow. weźmie 900 kor. A za 12 lekcyi 3600 kor.)
M. Bałtruszajtis	600	
L. Goszczyński	400	
R. Kulesz	450	
F. Lubicz	750	
A. Niemyska	725	
W. Milkuszyc	100	
Fr. Pietrusiewicz	400	
St. Słoniewska	500	
Ks. Śmiechowski	500	
D.? Szymański	100	
J. Witkowski	420	
L. Vailionis	575	
St. Zaleski	50	
<i>Razem 6620 kor. miesięcznie</i>		

Postanowiono wypłacić nauczycielom Gimnazjum w Kamiennej dodatek drożyznianny 7% całorocznej pensyi – co uczyni 547680 kor.

Stan czynny na 1 IX 1918	Kor.	hal.	Stan bierny na 1 IX 1918	Kor.	hal.
1) R-k kasy	5762	42	1) R-k kapitału szkoły		
2) R-k lokat w instytuc. kred.	1800		2) R-k wierzycieli: niewypłacone pensye nauczycieli, inni wierzyciele		
3) R-k dłużników (należności od uczniów)	983		3) R-k zysków na pro- wadzeniu szkoły od jej początku		
4) R-k strat na prowadzeniu szkoły od jej początku			4) R-k wpływów roku następnego		
5) R-k wydatków roku następnego			5) R-k przechodni		
6) R-k inwentarza (wartość)	11078		6)		
7) R-k biblioteki	2173		7)		
8) R-k pomocy nauk.	3229		8)		
9) R-k nieruchomości			9)		
10)			10) Zysk roku sprawozdawczego		
11)					
12) strata roku spra- wozdawczego					
ogółem	25025	42	Ogółem	25025	42

Niezbędne objaśnienia do bilansu: w roku szkolnym 1916–17 były rachunki prowadzone w rublach – saldo na 1 IX 1917 w książce kasowej wynosi 2016.15 rub. (w sprawozdaniu podano w koronach 2016.15×4 = 8064.60 kor.) w roku ub. 1917–18 prowadzono rachunki w koronach i rub. Saldo na 1 IX 1918 wynosi 2.17 kor. I 1600.07 rub. W sprawozdaniu po przeliczeniu na korony wynosi R-k kasy na 1 IX 1918 – 1600.07×3.60+2.17 = 5762.42 k. Niedobór za ubiegły rok szkolny w kwocie 1495 kor. został pokryty z gotówki pozostałej za rok 1916–17.

Sprawozdanie finansowe za rok szkolny 1918 - 1919

2. Dochody szkoły	Budżet roku ubiegł. 1917-1918		Sprawozdanie za rok ub. 1917-1918		Budżet na rok bież 1918-1919	
	K	h	K	h	K	h
A. R-k wpisów: wpisy brutto przewidywane i rzeczywiście należne	67478		68752		137610	
B. R-k subsydjum od Państwa od miasta	2000		3167	82	2000	
od instytucji utrzymującej szkołę			1000			
od osób prywat. Kom. Ob. w Końskich			1189	29		
z innych źródeł stowarz. „Pomoc”	3000		2329	93	4000	
C. R-k zapomóg wpisowych: z przedstawień od Koła wpisów			252			
Od osób prywat. bezpośrednio			408	62	2000	
Z innych źródeł						
D. R-k % od sum lokowanych w Banku						
E. R-k wpływów różnych						
a od p. Zaleskiego ze spraw karnych			555	50	500	
b księgowania za lokal			372			
c egzaminów			2052		3000	
d od p. F. (nazwisko nieczytelne)			360			
R-k niedoboru	17342		1495	72	25814	
Ogółem	89820		85935	08	174924	

3. Wydatki szkoły	Budżet w ub. Roku 1917-1918		Sprawozdanie za r. ub. 1917-1918		Budżet za rok bież. 1918-1919	
	K	h	K	h	K	h
A. R-k nauczycieli: za lekcje za wychowawstwo	45600		44227		83364	
Podatek droż. 21% og. płacy, płatnej w 3 rat.					17506	
B. R-k administracji: pensja kierown. pensja sekretarza Szkoły	6000		6400		9000	
„ „ Rad. Ped.	720		768		1200	
„ lekarza szkolnego				44	1200	
„ usługi szkolnej	3000		3209		4000	
Podatek droż. dla administracji					2394	
R-k komornego	4800		3960		7200	
„ opatu	5000		4788	10	8000	
„ światła	400		155	46	500	
„ kancelaryi: za druki i pocztę za materiały piśm.	1200		777	13	2500	
„ pomoce klasowe			125	02		
R-k pomocy naukowych	1500		562	40	3000	
„ biblioteki	1000		734	65	2000	
J. „ inwentarza i remont tegoż	3000		1373	48	3500	
K. „ remontu lokalu	3000		4322	76	4000	
			2361	94		

Komisja na swoich posiedzeniach podejmowała różne kwestie związane z nauczaniem i oświatą, poza sprawami finansowymi poruszała kwestie programu nauczania, sprawy wychowawcze, dbała o dobór kadry nauczycielskiej, monitorowała liczbę młodzieży, interesowała się warunkami lokalowymi szkół. Na przykład w protokole nr 17 z 3 maja 1919 r. (strony 18-19) czytamy: „(...) *Jednogłośnie postanowiono w Gimnazjum 8-kl. Kom. Obyw. w Kamiennej przyjąć z przyszłym rokiem szkolnym za podstawę wychowawczą nauki matematyczno-przyrodnicze. Uchwałę tę powzięto z powodu charakteru szkół średnich w miejscowościach sąsiednich oraz z tego względu, iż Kamienna i okolica jest miejscowością fabryczną (...)*”. W protokole nr 37 z 31 października 1923 r. (strona 32) jest zapis: „(...) *Dyrektor przedstawił ogólny stan naukowy szkoły, zaznaczając, że w bieżącym roku szkolnym grono nauczycielskie zostało zwiększone o dwie siły przez zaangażowanie p. Dr. J. Zdrodowskiego i Zofię Cymerską, a liczba uczniów wzrosła do 544 (...)*”. Kolejno w protokole nr 41 z 14 marca 1927 r. (strona 36) czytamy: „(...) *omówiono rzeczy spraw natury wychowawczej (...)*”. Protokół nr 43 z 7 sierpnia 1929 r. (strona 39) wspomina: „(...) *Następnie rozpatrzone zgłoszone podania kandydatów na nauczycieli na miejsce tych, którzy ustąpili (...)*”. Komisja starała się o upaństwowienie gimnazjum, wątek ten przewija się w poszczególnych protokołach, m.in. w protokole nr 39 z 10 października 1924 r. (strona 35): „(...) *Przeczytano pismo Ministerstwa WRiOP, zawierające odmowną odpowiedź w sprawie upaństwowienia Gimnazjum (...)*”. W kolejnych latach działalności Komisji Szkolnej widoczne było jej zainteresowanie budową gmachu gimnazjum, co też uwzględniano w jej wydatkach. Z protokołu nr 24 z 4 listopada 1920 r. (strona 23) pochodzi fragment: „(...) *p. A. Bałtruszajtis zdał sprawozdanie ze zjazdu kierowników szkół średnich, które odbyło się w Warszawie dnia 30/X 1920. Odczytano pismo Ministerstwa W. R. O. P. z dnia 4/X r. b. i w związku z powyższym sprawozdaniem zastanowiła się Kom. G. na ciężkim finansowym położeniu w bieżącym roku szkolnym. Aczkolwiek sporządzenie budżetu na bieżący rok szkolny wobec ustanowienia wzrastającej drożyzny przedstawia duże trudności, jednak należy przybliżone zestawienie wydatków na bieżący rok szkolny ułożyć, a o pokrycie niedoboru wystąpić do Min. W. R. i O. P.(...)*”. W innym miejscu w protokole nr 40 z 21 lipca 1926 roku (strona 36) jest napisane: „(...) *W związku ze sprawozdaniem o budowie gmachu Gimnazjalnego Komisja postanowiła w miarę moż-*

liwości popierać budowę materialnie przez udzielenie pożyczek Tw Przyjaciół Szkoły Średniej w Kamiennej – Skarżysku (...)

Spośród 49 protokołów Komisji Szkolnej Komitetu Obywatelskiego w Kamiennej wiele zawiera szczegółowe informacje z działalności finansowej uwzględniające przychód i rozchód. Znaczna część to sprawozdania budżetowe, z których poza danymi liczbowymi, statystykami można wyciągnąć wnioski na temat tego, jak funkcjonowało szkolnictwo. Komisja dbała, by uczniowie uczyli się w dobrych warunkach, w ciepłe, przy oświetleniu, z możliwością korzystania z pomocy naukowych, zasobów bibliotecznych. Zapewniano także opiekę lekarską, zwalniano ubogich z opłaty szkolnej. Poszczególne protokoły przedstawiają różną wartość. Niektóre są szczegółowe, inne lakoniczne, wspominające jedynie o płacach, opłatach za naukę, przyjętym budżecie, zaległościach, jednak lektura wszystkich protokołów daje obraz pracy Komisji Szkolnej w Kamiennej, a przez to kierunku rozwoju szkolnictwa polskiego w trudnych czasach politycznych i historycznych pierwszych dziesięcioleci XX w.

Minutes of the School Committee meetings of the Citizens Board in Kamienna (1917–1926)

The minutes of the Citizens Board School Committee meetings in Kamienna are immensely valuable source material on the revival of the Polish education after the partitions in the first years of Poland's independence. The Committee was formed by the members of the Citizens Board established in 1914 which was the institution of the national and municipal nature. The School Committee, originally called School Department, was named the Gymnasium Committee in 1919. Its main and statutory goal was to establish and run schools in Kamienna. The official book of records containing the minutes is stored in the archives of Adam Mickiewicz Highschool in Skarżysko-Kamienna and includes detailed descriptions of the Committee's activities in Kamienna.

Translated by
Magdalena Kardyś